

1. УВОД

Државу посматрамо као целовит систем који је састављен из већег броја подсистема, тако да можемо говорити о правном, политичком, привредном, образовном и другим подсистемима једне земље. Са економског становишта посебно је значајан привредни систем, без чијег адекватног функционисања не би био могућ опстанак, раст и развој целокупне друштвене заједнице. У оквиру привредног система један од најважнијих подсистема је **финансијски систем**.

Финансијски систем, који се састоји из комбинације већег броја институција и учесника, финансијских тржишта и финансијских инструмената, треба да омогући несметан ток финансијских средстава у једној друштвено-економској заједници.

Свакако не најважнији, али један од битних елемената финансијског система јесу и **финансијске институције**, чији значај и улога је, између осталог, обрађена у овом раду.

Финансијске институције и посредници представљају велики број различитих субјеката који учествују на финансијским тржиштима, и једна од основних улога финансијских институција и посредника је да омогуће несметано функционисање финансијског система путем брзог повезивања понуде и тражње за финансијским средствима и њиховим трансфером на најефикаснији начин.

Једна од најважнијих институција која је одговорна за општу монетарну стабилност, емисију новца и кредита и регулисање функционисања банкарског система јесте **Централна банка**. Из тог ралога је посвећена већа пажња улози ове финансијске институције, тако што се на самом почетку упознајемо са њеним основним функцијама и задацима, мерама и инструментима монетарне политике и операцијама на финансијском тржишту.

Поред Централне банке велики значај имају и депозитне финансијске институције, где се ради о врло хетерогеној групи финансијских учесника која су добила име по томе што прикупљени депозити представљају њихове основне изворе средстава. Међу њима најзначајније су свакако банке, у различитим облицима – комерцијалне, инвестиционе, универзалне. Принципи пословања, структура и врсте банака у домаћем финансијском систему, где поред осталог можемо видети и какве су активности домаћих банака биле у овој години. Улога и значај осталих депозитних финансијских институција (штедне и кредитне асоцијације, кредитне уније и штедионице) је врло скромна, јер практично још

увек не постоје у нашој земљи. Већи значај од осталих припада једино штедионицама, које у нашем финансијском систему, обављају послове као и све остале пословне банке.

У уговорни тип финансијских институција спадају осигуравајућа друштва и пензиони фондови. Оне до средстава долазе углавном на уговорној основи, то јест преко периодичних уплата одређених износа на бази потписаних уговора. Ове институције још увек нису активније ангажоване на домаћем финансијском тржишту, ни као емитенти сопствених хартија од вредности, ни као инвеститори.

У условима транзиције наше земље, долази до промена и на подручју финансијског система, који се мења и поприма облик какав постоји у већини савремених и развијених држава света.

У другом делу ћемо изложити најбитнија обележја банкарског система. Неопходно је идентификовати и прецизно одредити појам и карактеристике банке као финансијске институције, на шта указују теоријска и практична гледишта. Упркос томе што је банка у ранијем периоду била једини креатор ликвидности и носилац депозитне функције, њена позиција се драстично мења развојем савремених привредних токова и стварањем бројних других финансијских институција (осигуравајуће компаније, инвестициони фондови, штедионице, финансијске компаније и сл.). Постоји објективна потреба ближег дефинисања појма и карактеристика банке, с обзиром на то да се ове бројне финансијске институције појављују на финансијском тржишту у улози прикупљања, посредовања и пласирања новчаних средстава. Такође, указаћемо на специфичности банкарског у оквиру целокупног финансијског система као и неопходност постојања одговарајућег амбијента који је неопходан за остваривање њихове улоге.

Трећи део, под називом Значај и улога централне банке, приближиће појам, функције и задатке Народне банке Србије као наше централне банке, са инструментима и мерама које Народна банка предузима у погледу креирања монетарне политике Републике Србије, као и за одржање стабилности буџетског система. Све ово скупа отвара пут дефинисању стратегије развоја у транзиционом периоду који представља трајекторију кретања свих земаља у којима се жели успоставити тржишни систем привређивања.

Једна од најважнијих институција која је одговорна за општу монетарну стабилност, емисију новца и кредита и регулисање функционисања банкарског система јесте Централна банка. Из тог ралога је посвећена већа пажња улози ове финансијске институције, тако што ћемо се на самом почетку упознати са њеним основним

функцијама и задацима, мерама и инструментима монетарне политике и операцијама на финансијском тржишту.

Поред Централне банке велики значај имају и депозитне финансијске институције, јер се ради о врло хетерогеној групи финансијских учесника која су добила име по томе што прикупљени депозити представљају њихове основне изворе средстава. Међу њима најзначајније су свакако банке, у различитим облицима – комерцијалне, инвестиционе, универзалне. Принципи пословања, структура и врсте банака у домаћем финансијском систему, где поред осталог можемо видети и какве су активности домаћих банака биле у овој години. Улога и значај осталих депозитних финансијских институција (штедне и кредитне асоцијације, кредитне уније и штедионице) је врло скромна, јер практично још увек не постоје у нашој земљи. Већи значај од осталих припада једино штедионицама, које у нашем финансијском систему, обављају послове као и све остале пословне банке.

У уговорни тип финансијских институција спадају осигуравајућа друштва и пензиони фондови. Оне до средстава долазе углавном на уговорној основи, то јест преко периодичних уплата одређених износа на бази потписаних уговора. Ове институције још увек нису активније ангажоване на домаћем финансијском тржишту, ни као емитенти сопствених хартија од вредности, ни као инвеститори.

Основни принципи пословања, структура и активности банака назив је четвртог и веома важног поглавља овог рада. У овом делу презентираћу структуру финансијских институција. Посебну пажњу посветићу структури банкарског система приказујући њихову структуру и врсте. У овом делу анализираћу све релевантне активности банака на нашем финансијском тржишту. Поред тога презентираћу и све релевантне остале депозитне финансијске институције, што је посебно значајно јер се у наредном - транзиционом периоду очекује и њихово институционализовање на нашем финансијском тржишту.

Како су осигуравајуће компаније и пензиони фондови већ заступљени на нашем тржишту извршена је детаљна анализа свих могућности за унапређење њиховог рада у складу са захтевима савремених финансијских тржишта и потребама наше транзиционе реалности.

Као инструмент процеса транзиције јављају се финансијски инструменти. Међу њима најзначајнији инструменти дуга (обвезнице), акције и деривати чија развијеност доприноси већој флексибилности финансијског система која је основни предуслов успешне транзиције, што је једна од главних претпоставки што се и у пракси показало.

Место и улога финансијских институција у финансијском систему наше земље свакако зависи од свих токова који прате транзицију. Доносе се нови закони којима се регулише рад финансијских институција, долази до уједначавања прописа, такозване хармонизације регулатива између наше и развијених држава, долази до креирања великог броја финансијских иновација, што код свих учесника ствара потребу сталног праћења и прилагођавања свим новинама на финансијском тржишту.

Место и улога финансијских институција у финансијском систему наше земље свакако зависи од свих токова које прате транзицију. Доносе се нови закони којима се регулише рад финансијских институција, долази до уједначавања прописа, такозване хармонизације регулатива између наше и развијених држава, долази до креирања великог броја финансијских иновација, што код свих учесника ствара потребу сталног праћења и прилагођавања свим новинама на финансијском тржишту.

Међутим, сви ови процеси су у почетној фази, и теку врло споро, што је донекле и разумљиво након деценије политичке нестабилности и међународне изолације, али морамо разумети да је то једини начин и прави пут ка стварању једног новог, ефикасног финансијског система који треба да омогући несметано функционисање привреде, опстанак, раст и развој националне економије и целокупни друштвени просперитет.

У свакој земљи постоје разна тржишта као што су тржиште роба и услуга, тржиште радне снаге, финансијско тржиште и сл. Сва она су међусобно повезана тако да чине једну целину. Уколико дође до поремећаја на једном од њих, за одређено време овај негативни импулс се преноси и на остала тржишта.

Имајући у виду чињеницу да живимо у земљи која је већ дубоко у процесу транзиције, морамо се перманентно прилагођавати променама које нам приређују нове ситуације у истом процесу, а то ћемо најбоље постићи усвајањем сазнања из области потребних за континуирано одвијање процеса транзиције. Једна од тих области јесу управо и финансијски инструменти на различитим финансијским тржиштима.

Финансијски систем као изузетно важан и значајан подсистем економског система, са свим својим елементима (финансијске институције, финансијска тржишта и финансијски инструменти) се свакодневно мења и поприма облик какав је присутан у савременим и развијеним државама. Финансијско тржиште, као такво, је тржиште на коме се нуде и траже финансијска – новчана средства и на коме се у зависности од понуде и тражње формира цена тих средстава. Финансијски инструменти на тржишту новца и тржишту капитала, као веома значајни и најчешће коришћени инструменти у финансијским, односно економским системима у свету а и, све више, код нас

представљају најутицајнији механизам у финансијској теорији и пракси, којим се остварује успешно и дуготрајно функционисање стабилног економског, монетарног и финансијског система сваке тржишне привреде.

За тржиште новца је карактеристично да се на њему срећу понуда и тражња за краткорочним финансијским средствима, на основу чега се формира и њихова цена. За разлику од тржишта новца, тржиште капитала представља организовани простор на коме се срећу понуда и тражња за капиталом у тачно одређеном времену, и на коме су дефинисана правила и узансе понашања учесника (инвеститори, корисници капитала, посредници и држава).

На тржишту новца и тржишту капитала се тргује краткорочним хартијама од вредности и дугорочним хартијама од вредности тзв. ефектима. У том смислу потребно је константно се информисати и учити од других и та знања имплементирати у наш систем, јер у савременом добу примена знања представља најјаче оружје за у светској економији што неки називају **Know how** микро нивоу. Тако, имати **моћ** значи имати знање као основно средство постизања успеха.

Живећи у условима транзиције, као једном динамичном процесу свеобухватних промена, нужно је стално се прилагођавати новонасталим ситуацијама кроз перманентно усвајање нових сазнања. У таквим условима се јавља неопходност сталног адаптирања променама, јер су оне нужне уколико једно друштво жели да се развија. Свакодневно смо сведоци промена и у нашем друштвеном систему и свим његовим подсистемима (економски, правни, политички и др.). Финансијски систем као изузетно важан и значајан подсистем економског система, са свим својим елементима (финансијске институције, финансијска тржишта и финансијски инструменти) се такође свакодневно мења и поприма облик какав је у савременим и развијеним државама света.

Како би остали у корак са европским и светским токовима финансијског система, морамо свакодневно учити и стечена знања имплементирати у наш систем. Знање као кључни елемент тог процеса нарочито добија на значају у савременим условима привређивања и постојања читавог друштва. Живећи у ери информација, оне постају заједно са знањем највреднији ресурс. Тако да крилатица **знање је моћ** најзад добија своје право значење.

Основне карактеристике финансијског система су динамичност, отвореност и комплексност.

Финансијско тржиште доприноси оптималној алокацији средстава и објективних критеријума на којима се то остварује и захваљујући томе омогућује остварење

оптималности у коришћењу друштвених и привредних ресурса, а на тај начин непосредно доприноси и складнијем привредном развоју земље.

Принципи функционисања финансијског тржишта нису мање важни од до сада побројаних његових особености. У свом раду посебно место заузима улога финансијског система у транзицији привредног система једне земље пошто је он уједно и најважнији подсистем сваког привредног система, што ће и бити предмет мог рада.